

جامعه، کار و مشاغل
مروری بر مهارت‌های اشتغال‌زا در بازار کار

دکتر ابراهیم صالحی عمران

تهران

۱۳۸۶

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

صالحی عمران، ابراهیم، ۱۳۴۳ -

جامعه، کار و مشاغل: مروری بر مهارت‌های اشتغال‌زا در بازار کار / ابراهیم صالحی عمران. - تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۸۶.

ده، ۱۷۸ ص. - (سمت): ۱۱۵۹. علوم اجتماعی: ۶۱

ISBN 978-964-530-238-0

بها: ۱۵۰۰۰ ریال.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

Ebrahim Salehi Omran. Society, Work and

ص. ع. به انگلیسی:

Occupation: A Review on Employability Skills in the Labour Market.

کتابنامه: ص. ۱۷۵-۱۶۷.

نمایه.

واژه‌نامه.

۱. مشاغل - جنبه‌های جامعه‌شناختی. ۲. شغل‌یابی به منزله یک حرفه. ۳. کار -

جنبه‌های اجتماعی. ۴. آموزش حرفه‌ای. الف. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت). ب. عنوان.

۳۰۶/۳۶

ج ۲ ص / ۶۷۵ HT

۱۳۸۶

۱۱۷۴۰۹۶

کتابخانه ملی ایران

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

جامعه، کار و مشاغل: مروری بر مهارت‌های اشتغال‌زا در بازار کار

دکتر ابراهیم صالحی عمران (عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران)

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۶

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت ۱۵۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبروی پمپ گاز، کدپستی ۱۶۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و جز اینها برای «سمت» محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادات و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته علوم اجتماعی در مقطع کارشناسی به عنوان منبع کمک درسی «جامعه شناسی کار و مشاغل» به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۷	فصل اول: ماهیت در حال تغییر جامعه و کار
۷	نظریه فراصنعتی
۱۰	انتقادات نظریه جامعه فراصنعتی
۱۳	نظریه‌های مشتق شده از نظریه فراصنعتی
۱۳	نظریه فرافوردیسم
۲۵	قطبی شدن مهارتها
۲۶	موضوع جهانی شدن
۳۰	۱. جنبه اقتصادی جهانی شدن
۳۳	۲. جنبه سیاسی جهانی شدن
۳۳	۳. جنبه فرهنگی جهانی شدن
۳۵	مشکلات نظریه جهانی شدن
۳۹	تأثیر فناوری بر جهانی شدن
۳۹	اهمیت جهانی شدن در پیشرفت اقتصادی و ملی
۴۱	موارد کاربردی جهانی شدن برای آموزش و برنامه‌ریزی آموزشی
۴۵	فصل دوم: سرمایه انسانی و تقاضا برای مهارت‌های اشتغال‌زا
۴۵	مقدمه
۴۵	روند توسعه مهارتها
۴۹	مفهوم مهارت
۵۲	یادگیری در زمینه‌های اجتماعی
۵۳	۱. نظریه مهارت

۵۴	۲. نظریه یادگیری موقعیتی
۵۵	۳. نظریه یادگیری توسعه‌ای
۵۶	۴. نظریه یادگیری تجربی
۵۷	بررسی مهارت‌های چهارگانه اشتغال‌زایی
۵۷	۱. علم چگونگی یادگیری
۶۰	۲. ارتباطات
۶۲	۳. مهارت تیمی و کار تیمی
۶۶	۴. مهارت حل مسئله
۶۹	فصل سوم: تحولات اجتماعی و اقتصادی، مهارت‌آموزی، کار و اشتغال
۶۹	مقدمه
۷۱	بررسی دیدگاه‌های نظری
۷۶	مهارت‌های موردنیاز بازار کار
۷۸	بررسی تحولات اقتصادی، اجتماعی
۷۹	۱. ایجاد یک اقتصاد مبتنی بر خدمات
۷۹	۲. برتری اجتماعی حرفه‌ایها و تکنیسین‌ها
۷۹	۳. برتری و تفوق دانش نظری
۷۹	۴. برنامه‌ریزی فناوری
۸۰	۵. ظهور فناوری هوشمند جدید
۸۰	سازمان‌دهی کار در نظریه‌های فوردیسم و پُست فوردیسم
۸۱	نقد نظریه فوردیسم
۸۳	تحولات اقتصادی و اجتماعی و به کارگیری مفاهیم آن در عرضه نیروی کار
۸۷	نتیجه‌گیری
۸۸	فصل چهارم: تحولات آموزش‌های مهارتی: از فوردیسم به طرف اقتصاد یادگیرنده
۸۸	مقدمه
۸۹	مهارت‌آموزی در پارادایم صنعتی فوردیسم
۸۹	۱. مدل کار و اشتغال در پارادایم صنعتی فوردیسم
۹۰	۲. مدل تولید مهارت در پارادایم صنعتی فوردیسم

۹۲	توجه به اقتصاد یادگیرنده
۹۲	۱. عوامل تغییر
۹۴	۲. اقتصاد یادگیرنده
۹۷	نوآوری و انعطاف پذیری در سطح شرکت
۹۸	۱. نهاد اجتماعی نوآوری
۱۰۰	۲. نهاد فنی نوآوری
۱۰۰	مفاهیم مختلف انعطاف پذیری در تعامل نظام آموزشهای مهارتی
۱۰۳	آموزشهای مهارتی در اقتصاد یادگیرنده
۱۰۴	۱. یک منطق و عقلانیت جدید: از رویکرد تطبیق پذیری به اصل شکل دهی
۱۰۴	۲. تکمیل آموزش عمومی و آموزشهای مهارتی ...
۱۰۵	۳. قابلیت نفوذپذیری و مازولی سیستمهای آموزش مهارتی
۱۰۶	۴. یادگیری مداوم: یکپارچگی سیستمهای آموزش فنی و حرفه‌ای ...
۱۰۷	۵. هماهنگی رویه‌های آموزشهای مهارتی با سایر رویه‌های تأثیرگذار ...
۱۰۸	۶. اعتباربخشی یادگیری قبلی / غیررسمی
۱۰۹	نتیجه گیری
۱۱۰	فصل پنجم: بررسی تجربیات کشورها در شکل گیری مهارتهای شغلی
۱۱۰	مقدمه
۱۱۰	مهارتهای اشتغال‌زا و استخدام
۱۱۳	چرا مهارتهای اشتغال‌زایی در دنیای کنونی با اهمیت تلقی می‌شود؟
۱۱۳	عوامل بنیادی توسعه مهارتها
۱۱۳	۱. تغییر تقاضاهای کار
۱۱۳	۲. تغییر محیطهای کار
۱۱۴	۳. تغییر نیازهای فردی در درون زمینه‌های جدید اشتغال
۱۱۵	پیدایش مهارتهای عمومی در استرالیا
۱۱۸	تحولات مهارتهای عمومی در جهان
۱۱۹	ایالات متحده امریکا
۱۲۰	کمیته دسترسی به مهارتهای ضروری (اسکن ۲۰۰۰)

۱۲۱	کمیته نیروی کار قرن بیست و یکم
۱۲۱	انگلستان
۱۲۱	مهارت‌های هسته‌ای
۱۲۲	مهارت‌های کلیدی
۱۲۳	کانادا و مهارت‌های اشتغال
۱۲۳	مهارت‌های ضروری
۱۲۴	مهارت‌های استخدامی پس از سال ۲۰۰۰
۱۲۵	دیدگاه‌های حوزه‌های علمی پروژه
۱۲۶	دیدگاه منابع انسانی
۱۲۷	ابتکار استرالیاییها در شناسایی مهارت‌های عمومی
۱۲۹	هینت تجاری استرالیا و اتاق بازرگانی و صنعتی استرالیاییها
۱۳۰	نتیجه‌گیری
۱۳۳	فصل ششم: مهارت‌های مناسب اشتغال برای آینده، «مورد مطالعه: تجربه کشور استرالیا»
۱۳۳	مقدمه
۱۳۳	ایجاد مهارت و رشد اقتصادی
۱۳۵	کارفرمایان و مهارت‌های مناسب استخدام و اشتغال
۱۳۶	تربیت و آموزش مهارت‌های مناسب اشتغال
۱۳۸	اصول کلی مهارت‌های مناسب اشتغال
۱۴۱	طراحی مهارت‌های عمومی در قالب پودمان آموزشی
۱۴۲	راهنمای صلاحیت‌های اصلی و مهارت‌های عمومی در استرالیا
۱۴۴	صلاحیت‌های رفتاری
۱۴۴	مهارت‌های عمومی برای کارگران با دانش
۱۴۵	مهارت‌هایی برای یادگیری مداوم و اشتغال در آینده
۱۴۷	فصل هفتم: بررسی نگرش‌های مربی و کارآموز آموزش فنی و حرفه‌ای ...
۱۴۷	مقدمه
۱۴۷	مسئله تحقیق
۱۴۹	بررسی دیدگاه مربیان و کارآموزان درباره آموزش‌های مهارتی

۱۵۰	نگرش مربیان و کارآموزان نسبت به مهارت‌های عمومی
۱۵۱	نظریات مربیان درباره نگرش کارآموزان نسبت به توسعه مهارت
۱۵۱	مهارت‌های عمومی که خوب، بد یا ضعیف آموزش داده شدند، ...
۱۵۶	چگونه مهارت‌های عمومی از طریق رشته‌ها، ...
۱۵۷	۱. راهبرد یادگیری مربیان
۱۵۸	۲. دسترسی به مربیان با تجربه
۱۵۹	۳. بسته‌ها و پودمان‌های آموزشی
۱۶۱	۴. ارزیابی و برآورد
۱۶۲	توسعه تسهیل مهارت‌های عمومی
۱۶۳	راهبردهای تقویت مهارت‌های عمومی
۱۶۳	۱. گسترش حرفه‌ای مربیان آموزش‌های مهارتی
۱۶۴	۲. مشارکت با صنعت
۱۶۴	۳. ارتقای مهارت‌های عمومی
۱۶۶	۴. به‌روز کردن دوره‌های آموزشی
۱۶۷	منابع
۱۷۴	واژه‌نامه
۱۷۷	اعلام

۲. کوچک شدن بخشهای اشتغال عمومی و دولتی و رشد مناسب در بخش خصوصی.
 ۳. کاهش فرصتهای شغلی در شرکتها و کمپانیهای بزرگ در بسیاری از کشورها.
 ۴. افزایش بخشهای غیررسمی اشتغال.
 ۵. تغییر ساختار شغل و توجه به الزام مهارتها در بسیاری از حرفهها.
 ۶. کاهش پایداری و امنیت شغلی و رشد اطلاعات روابط کارگر و کارفرما، افزایش مشاغل نیمهوقت، اشتغال کوتاهمدت و افزایش قراردادهای کاری کوچک.
 ۷. افزایش بیکاری طولانی و ساختاری در بسیاری از کشورها، گرایش متضاد با توجه به شرایط اشتغال و درآمد و پایگاه اجتماعی در درون کشور و بین کشورها.
 ۸. گرایش عقلانی و کوچک شدن مشاغلی که به آموزش و کارآموزی سطح پایین نیاز دارند.
 ۹. افزایش تقاضا به مهارتها و سواد رایانهای و فناوری ارتباطی و اطلاعاتی جدید.
 ۱۰. افزایش در نقشهای شغلی که سطح بالایی از دانش را در سطوح متنوع نیاز دارند.
 ۱۱. حضور و تقاضای زنان و سالمندان در بازار کار در مقیاس وسیع.
- در این راستا سؤال اساسی این است که چه دانشها، نگرشها و مهارتهایی باید در برنامه‌ریزی آموزش توسعه منابع انسانی مدنظر قرار گیرند؟ شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و علمی همراه با مفهوم جهانی شدن شرایط جدید و تازه‌ای از مفهوم مهارت^۱ را فراهم نموده است. مفهوم شهروندی جای خودش را به مفهوم وسیع‌تری به نام شهروند جهانی^۲ و شهروند شبکه‌ای^۳ داده است. مدرنیسم و ورود به دنیای پست مدرن نیز شرایط زندگی و مفهوم کار و اشتغال را کاملاً متحول

1. skill

2. international citizenship

3. netzen

کرده است. در کنار اینها مفهوم سرمایه نیز ابعاد جدید و وسیعی را به خود گرفته، و شکلهای مختلف آن به صورت سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی جایگاه خاصی یافته است.

این مجموعه تحولات زمینه‌ای شد که مفهوم برنامه‌ریزی آموزش و از همه مهم‌تر مهارت‌های قابل اشتغال، که ورود افراد را به دنیای کار و اشتغال فراهم می‌سازد، نیز تغییر و تحول اساسی پیدا کند. در آغاز هزاره سوم و در عصر جهانی‌شدن، اجتماعات انسانی به سوی جوامع دانش‌محور گام بر می‌دارند؛ به طوری که دانش‌افزایی و دانایی، محور عمده حرکت جوامع عصر حاضر است. توسعه منابع انسانی در راه نیل به اهداف توسعه اقتصادی و اجتماعی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. توسعه منابع انسانی نیز مستلزم آموزشهای مختلف و متنوع است و هر گونه تحول و دگرگونی در شکل و محتوای آموزش نیز موجب تحول و تغییر در وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع می‌شود. اگر تعامل پویا بین نظامهای آموزشی و جامعه وجود داشته باشد، بین نیازهای جامعه با نوع آموزشها انطباق کامل وجود خواهد داشت، زیرا نظامهای آموزشی با عناصر جامعه مدنی نظیر ساختارهای اجتماعی و نظامهای سیاسی شدیداً در ارتباط هستند. تحولات اقتصادی و اجتماعی دنیای معاصر تعریف جدیدی از کار و نیروهای مورد نیاز آن را ارائه نموده است که مستلزم آن است تا سیستمهای آموزشی، مخصوصاً آموزشهای فنی و حرفه‌ای، که تربیت کارگران ماهر و نیمه‌ماهر را به عهده دارند، با عنایت به این تحولات، مهارت‌های خاصی را برای تربیت نیروی انسانی در نظر بگیرند. توسعه پایدار و درک ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی نیز به ارائه کمی و کیفی آموزشهای مهارتی منجر می‌شود. درک دانشها، بینشها و مهارت‌های مورد نیاز جامعه در این فرایندها بسیار اساسی و مهم جلوه می‌کند که لازم است برنامه‌ریزان اقتصادی و اجتماعی به آن توجه کنند.

تجارب کشورهای مختلف جهان درخصوص آموزشهای مهارتی نشان داده است برای اینکه در شرایط کنونی نظامهای آموزش فنی و حرفه‌ای بتوانند به طور

موفقیت‌آمیز، نیازهای مهارتی جامعه را برطرف کنند، حداقل پنج ویژگی در این نظام حائز اهمیت فراوان است: ۱) مؤثر و کارآمد بودن، ۲) مقرون به‌صرفه بودن، ۳) رقابتی بودن، ۴) برخورداری از انعطاف، ۵) پاسخ‌گویی مناسب. این کتاب درصدد است این مهارت‌های جدید را با توجه به تحولات اقتصادی و اجتماعی جوامع بررسی کند؛ به‌ویژه مهارت‌های اشتغال‌زا که اساس برنامه‌ریزی سیستم‌های مهارت‌آموزشی جامعه را تشکیل می‌دهند.

در فصل اول، به بررسی ماهیت در حال تغییر از جنبه‌های پیش از صنعت، صنعت و فراصنعتی پرداخته شده است. پس از آن نظریه‌های مشتق شده از نظریه فراصنعتی تحت عنوان جامعه اطلاعاتی، فرافوردیسم و فرامدرنیسم مورد بحث و بررسی قرار گرفته، آن‌گاه مفهوم جهانی شدن و ارتباط آن با کار، شغل و مهارت در این تحولات بررسی و تحلیل شده است.

در فصل دوم، سازمان‌دهی کار که در این سالها تغییر کرده مورد توجه قرار گرفته است. در این فصل ضمن توضیح دلایل گسترش صلاحیتهای سرمایه انسانی، اهمیت مهارت‌های قابلیت اشتغال و استخدام هم توضیح داده شده است؛ زیرا آموزش‌های مهارتی در دنیای امروز تأثیر شگرفی بر سازمان‌دهی کار و شغل دارد.

در فصل سوم به تحولات اجتماعی و اقتصادی و ارتباط آن با کار، شغل و مهارت‌آموزی پرداخته شده است. در این فصل بحث می‌شود که چگونه در برنامه‌ریزی آموزش توسعه مهارت‌های کلیدی^۱ و کانونی برای تربیت کارگر باید به مفروضات نظریه‌های سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی توجه کرد.

در فصل چهارم به تحولات آموزش‌های مهارتی از فوردیسم به طرف اقتصاد یادگیرنده پرداخته شده است. در این فصل نتیجه‌گیری می‌شود که مفهوم کار و اشتغال بدون در نظرگیری پارادایم جدید اقتصادی و اجتماعی قابل تحلیل نخواهد بود.

در فصل پنجم ابتدا مهارت‌های اشتغال‌زایی تعریف شده و سپس تجربیات

بسیاری از کشورها از جمله استرالیا، امریکا و انگستان در شکل‌گیری انواع مهارت‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

در فصل ششم به این موضوع پرداخته شده که چگونه الگوی صحیح مهارت‌های مناسب اشتغال برای ورود به بازار کار شناسایی می‌شود. در این فصل به بررسی تجربه کشور استرالیا پرداخته شده؛ همچنین اهمیت مهارت‌های کلیدی و عمومی از قبیل ارتباطات، کار تیمی و سلامت شغلی در دوره‌های آموزشی مختلف مورد بحث قرار گرفته است.

در فصل هفتم نگرش مربیان و کارآموزان دوره‌های مختلف مهارت آموزشی نسبت به مهارت‌های عمومی بررسی و تحلیل شده است.

نکته آخر اینکه این کتاب می‌تواند منبع درسی خوبی برای درس جامعه‌شناسی کار و شغل در رشته علوم اجتماعی، و سایر رشته‌های علوم انسانی از جمله علوم تربیتی در دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد نیز قرار گیرد. علاوه بر این، این کتاب منبع خوبی برای تمامی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان کار و شغل و ارائه مهارت خواهد بود تا با بهره‌گیری از چهارچوب‌های نظری و تجربی کتاب حاضر تصمیمات آگاهانه‌تر و منطقی‌تری برای حل و فصل مسائل مربوط به کار و اشتغال اتخاذ کنند.

دکتر ابراهیم صالحی عمران

عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران